

Hugo de Groot, VN en Rode Kruis

De rechtvaardige oorlog van Hugo de Groot in de 21^e eeuw

Korte lesomschrijving Hugo de Groot geeft in zijn publicatie *Over het recht op oorlog en vrede* regels voor een 'rechtvaardige' of 'eerlijke' oorlog. In deze lessen leggen leerlingen verbanden tussen het gedachtegoed van Hugo de Groot en onze huidige tijd. Welke regels en organisaties bestaan er tegenwoordig voor een rechtvaardige oorlog?

Titel

Hugo de Groot, VN en Rode Kruis

Vak/leergebied

geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer

Canonvenster Hugo de Groot

Tijdvak 6 Tijd van regenten en vorsten

Doelgroep onderbouw vmbo

Tijd/duur 1,5 tot 4 klokuren

Groeperingsvorm individueel, tweetallen, groepen en klassikaal

Leerdoelen

- De leerling kan ideeën van Hugo de Groot over oorlogsrecht verwoorden.
 - De leerling kan de invloed van Hugo de Groot benoemen op het denken over oorlog in de moderne tijd.
 - De leerling kan minstens drie hulporganisaties noemen en beschrijven hoe deze organisaties functioneren.
-

Benodigde voorkennis

-

Randvoorwaarden

internet

Beoordeling

-

Lesactiviteiten

Activiteit 1: introductie van de persoon Hugo de Groot

Introduceer de persoon Hugo de Groot. Zie ook *Achtergrondinformatie voor de docent* en de informatie op de site entoen.nu. Verwijs ook naar *De Jure Belli ac Pacis* (Over het recht van oorlog en vrede) waarin De Groots/Grotius' ideeën over het volkenrecht vermeld staan.

Activiteit 2: deel de werkbladen uit

Leerlingen maken de opdrachten op de werkbladen. Dat kan op drie manieren:

- Bepaal vooraf zelf welke opdrachten alle leerlingen moeten maken. Als leerlingen alle opdrachten maken, kost dat ongeveer 4 klokuren.
- Geef de leerlingen de keuzevrijheid om zelf opdrachten te kiezen, bijvoorbeeld 'Maak naar eigen keuze drie van de zes opdrachten' of 'Maak opdracht 3 in ieder geval en kies nog één andere opdracht uit.'
- Pas de expertwerkvorm toe: verdeel de leerlingen in zes groepen waarna iedere groep verantwoordelijk is voor één opdracht die de groep vervolgens aan het eind van de les(sen) presenteert.

Activiteit 3: bespreek de werkbladen na

Bespreek met de leerlingen de uitwerkingen van de werkbladen na.

Bijlagen

- Werkbladen Hugo de Groot, VN en Rode Kruis
 - Achtergrondinformatie voor de docent
-

Werkblad Hugo de Groot, VN en Rode Kruis

Opdracht 1 Wie is Hugo de Groot?

Lees bron 1 en beantwoord de vragen.

- a. Wat is de Latijnse naam van Hugo de Groot?

- b. Schrijf in het kort de belangrijkste inhoud op van de drie delen van Over het recht van oorlog en vrede.

deel 1: _____

deel 2: _____

deel 3: _____

- c. De ideeën van Hugo de Groot zijn volgens bron 1 nog steeds actueel.

Welk idee van Hugo de Groot pasten de landen na 1945 toe?

Bron 1 Wie is Hugo de Groot?

Hugo de Groot is Grotius

Op 10 april 1583 werd Hugo de Groot in Delft geboren. Hij kreeg les van zijn vader. Op zijn achtste schreef hij Latijnse gedichten en toen hij elf was studeerde aan de Universiteit van Leiden. Hugo was een slimme jongen! Zoals in die tijd de mode was gaf Hugo zichzelf een Latijns klinkende achternaam: De Groot werd Grotius. Net vijf jaar oud bezocht hij de koning van Frankrijk. Deze begroette Hugo de Groot met de woorden: 'Aha, daar is het wonder van Holland.' Grotius was een beroemdheid!

Op zijn zestiende studeerde Hugo de Groot af en werd hij advocaat. Na tien jaar trouwde hij met Maria van Reigersbergh en ze kregen vier kinderen.

Het recht van oorlog en vrede

Hugo de Groot leefde in een tijd van oorlogen en godsdienststrijd. Hij dacht veel na over deze problemen en schreef er boeken over. Het bekendste boek is *De Jure Belli ac Pacis* (Over het recht van oorlog en vrede).

Het boek heeft drie delen:

- In het eerste deel onderzoekt Hugo de Groot of een oorlog eerlijk gevoerd kan worden. Volgens hem moeten twee ruziënde landen eerst overleggen. Als ze daar samen niet uitkomen, moeten ze een bemiddelaar erbij halen, een soort scheidsrechter. Meestal is dit een ander land. Als dat niets oplost en het echt niet anders kan, dan pas mag je oorlog voeren.
- In het tweede deel legt Hugo de Groot uit wanneer een oorlog rechtvaardig is. Een reden zou kunnen zijn om je land te beschermen.
- Het derde deel gaat over de regels waaraan je je tijdens de oorlog moet houden.

Hugo de Groot nu in de moderne tijd

De drie delen uit het boek van Hugo de Groot kunnen we ook in onze tijd plaatsen. Volgens deel 1 moeten twee ruziënde landen eerst overleggen. Na de Tweede Wereldoorlog, na 1945, maakten de belangrijkste landen van de wereld een belangrijke afspraak: 'Als twee landen ruzie met elkaar hebben, dan gaan die twee landen eerst met elkaar praten. Als dat niet lukt dan kan een ander land proberen de twee vijanden tot elkaar te brengen.'

Het lijkt of de ideeën van Hugo de Groot eindelijk worden toegepast.

slo

Opdracht 2 De Verenigde Naties (VN)

- a. Ga naar www.dewereldvande.vn.nl/de_verenigde_naties/vn_algemeen/vn_algemeen.
Kies vijf vragen en gebruik de antwoorden om iets over de Verenigde Naties te vertellen.

vraag 1 _____

antwoord op vraag 1 _____

vraag 2 _____

antwoord op vraag 2 _____

vraag 3 _____

antwoord op vraag 3 _____

vraag 4 _____

antwoord op vraag 4 _____

vraag 5 _____

antwoord op vraag 5 _____

- b. Ga naar www.dewereldvande.vn.nl/de_verenigde_naties/sport_en_ontwikkeling.

Beantwoord vraag 1, 2 en 3 van de website.

vraag 1 _____

antwoord op vraag 1 _____

vraag 2 _____

antwoord op vraag 2 _____

vraag 3 _____

antwoord op vraag 3 _____

- c. Ga naar www.dewereldvande.vn.nl/wereld_van_de_vn/kom_in_actie.

Noteer in tweetallen drie voorbeelden wat jullie kunnen doen.

voorbeeld 1 _____

voorbeeld 2 _____

voorbeeld 3 _____

Opdracht 3 Discussie over de rechtvaardige oorlog

Lees bron 2. Discussieer daarna over de volgende stellingen:

- a. Stelling 1: Het is goed dat Nederland troepen naar Afghanistan gestuurd heeft.

Ik ben het eens / oneens met deze stelling omdat _____

- b. Stelling 2: De oorlog in Afghanistan zou Hugo de Groot een rechtvaardige oorlog noemen.

Ik ben het eens / oneens met deze stelling omdat _____

- c. Discussieer in vier groepen over beide stellingen.

Bron 2 Extra militairen Afghanistan

VS STUREN 17 DUIZEND EXTRA MILITAIREN NAAR STEEDS ONVEILIGER AFGHANISTAN

De president van de Verenigde Staten, Barack Obama, maakte dinsdag bekend dat hij de Amerikaanse troepenmacht in Afghanistan- nu 36 duizend man- zal uitbreiden met 17 duizend extra soldaten. Ook aan de NAVO-bondgenoten zal extra steun gevraagd worden. Er is meer hulp nodig voor de wederopbouw van het land en voor het opleiden van Afghaanse politiemensen.

Bron: de Volkskrant, 19 februari 2009

Opdracht 4 Regels voor oorlog

In onze tijd bestaan er regels voor oorlog waaraan landen zich moeten houden. In deze opdracht zoek je informatie over de regels uit de Geneefse Conventies.

- a. Zoek informatie over de Conventies van Genève. Doe dat zo:

- Ga naar www.wikipedia.nl
- Tik het volgende zoekwoord in: **Geneefse Conventie**
- Ga naar **Eerste Verdrag van Geneve**.
- Lees de informatie en beantwoord daarna de vragen.

- b. Voor welke groepen zijn afspraken over de oorlog gemaakt? _____

- c. Welke nieuwe organisatie is in deze bijeenkomst opgericht? _____

- d. Welk symbool is voor deze nieuwe organisatie gekozen? _____

slo

Opdracht 5 Congo en de UNHCR

Lees bron 3 over vluchtelingen tijdens een oorlog. Maak daarna de opdrachten met behulp van Google Earth.

- In welk deel van Afrika ligt Congo? _____
- Welke landen liggen ten noorden van Congo? _____
- Welke landen liggen ten oosten van Congo? _____
- Welke landen liggen ten westen van Congo? _____
- Welke landen liggen ten zuiden van Congo? _____
- Gebruik de website van de VN om de volgende twee vragen te beantwoorden.

Wat betekent de afkorting UNHCR? _____

Wat doet de UNHCR? _____

Bron 3 Artikel Volkskrant

Nummer 602583 is 12, en alleen

Voor de zoveelste keer vandaag komt een vrachtwagen vol met vluchtelingen uit Congo aan.

Arme sloebers met hun hele hebben en houden, op de vlucht geslagen voor het geweld, net over de Oegandese grens.

'Meneer, ik ben 45 jaar', zegt Kambale Gérard, 'en 45 jaar van mijn leven heb ik in Congo al geweld meegemaakt. Waarom toch, mijnheer?' Met zijn vrouw Rachel en zijn twee zonen is Gérard vanuit zijn dorp op de vlucht geslagen voor het oorlogsgeweld.

In het vluchtelingenkamp worden de vluchtelingen snel geholpen. Medewerkers van de UNHCR en het Oegandese Rode Kruis komen in actie. De mensen worden medisch geholpen, ze krijgen een witte tent toegewezen, ze worden gevoed en krijgen een wit UNHCR-armbandje met een nummer.

Vandaag zijn we toe aan nummer 602583. Het gaat om de pols van Nadjibo Sibomana. Hij is 12 jaar en hij is hier alleen. Het ventje, dat vloeiend Frans spreekt, weet niet waar de rest van zijn familie is. 'Ergens in Congo, monsieur. Tijdens de gevechten en de tocht naar de grens van Oeganda ben ik ze kwijtgeraakt. Maar ik heb wel het mobiele nummer van mijn vader. Mag ik even bellen?'

'Maar natuurlijk, Nadjibo.' Als we het nummer draaien, klinkt echter een Franstalige damesstem:

'Het nummer dat u belde, is tijdelijk niet in gebruik.'

De vluchtelingen tuimelen letterlijk uit de witte truck. Kleine kinderen worden naar beneden gelaten, jongemannen springen stoer van de laadbak. Ze slepen alles mee, huisraad, landbouwgereedschap, matrassen, bundels kleren.

De meeste jonge vluchtelingen dragen oude T-shirts uit de westerse wereld. De shirts hebben bijzondere opschriften: 'Jezus zegt: Ik ben de weg', 'Star Wars', 'Pulp Fiction' of 'Iron Maiden'. Talloos zijn ook de voetbalshirts.

We zien vandaag Van Nistelrooij, Zidane, en Ronaldinho voorbij trekken. En daar gaat Arjan Robben, nog in het shirt van zijn oude club Chelsea.

Hij gaat een witte UNHCR-tent binnen met een baby op zijn arm.

Verderop ligt Kambale Gérard, samen met zijn vrouw Rachel en hun twee zonen in het gras.

Ze wachten op een bus die hen naar een ander kamp zal brengen.

'We zullen wel weer lang moeten wachten', zegt Gérard. 'Weet u mijnheer, dat is het trieste lot van een vluchteling.'

Bron: www.volkskrant.nl, 4 februari 2009

slo

Opdracht 6 Kies een onderwerp, onderzoek en presenteer

Kies in een groep van maximaal vier leerlingen een van de volgende onderwerpen:

- Onderwerp A Waarom vluchten mensen?
- Onderwerp B Vluchtelingen in Nederland
- Onderwerp C Vluchtelingenwerk Nederland
- Onderwerp D Artsen zonder Grenzen
- Onderwerp E Het Rode Kruis

Presenteer de uitkomsten van jullie opdracht aan de klas!

A WAAROM VLUCHTEN MENSEN?

a. Lees het volgende artikel op de website schooltv.nl: [Waarom vluchten mensen?](#)

Beantwoord deze drie vragen:

- Wat zijn economische vluchtelingen? _____
- Wat zijn politieke vluchtelingen? _____
- Wat zijn bootvluchtelingen? _____

b. Lees het volgende artikel op de website nrc.nl: [Wat een bootvluchteling meemaakt.](#)

Maak een bericht voor de schoolkrant over het avontuur van de Franse journalist Dominique.

Geef in je bericht antwoord op de volgende vragen:

- Waarvandaan vertrekt de boot?
- Waar gaat de reis naar toe?
- Hoe komt de journalist aan boord van de boot?
- Hoe verloopt de reis?
- Hoe worden ze gered?

B VLUCHTELINGEN IN NEDERLAND

- a. Ga naar het volgende artikel op de website schooltv.nl: [Vluchtelingen in Nederland](#)

Beantwoord deze vier vragen:

- Wat is een vluchteling? _____
- Wat zijn illegalen? _____
- Wat doen de IND en de COA voor vluchtelingen in Nederland?

- Wat is een generaal pardon? _____

- b. Bekijk de clip *Saman is gevlucht uit Iran* op

www.schooltv.nl/beeldbank/clippopup/20061222_vluchteling01. Stel Saman aan de klas voor.

Vertel of schrijf zijn levensverhaal.

- c. Bekijk het filmpje op schooltv.nl: [Hoe worden vluchtelingen in Nederland opgevangen?](#)

Gebruik de informatie uit deze videoclip om de klas te informeren. Of laat de clip aan de klas zien.

C VLUCHTELINGENWERK NEDERLAND

- a. Ga naar de website www.vluchtelingenwerk.nl.

Beantwoord de volgende vragen:

- Wat doet deze organisatie? _____
- Op welke manier kan jij deze organisatie steunen? _____
- Wat is een vluchteling? _____
- Hoe verloopt de asielprocedure van aankomst tot verblijf. _____

- b. - Ga op onderzoek uit en interview een vluchteling.
- Vraag eerst of hij/zij hierover geïnterviewd wil worden.
- Werk je interview uit in een verslag aan je klas.

D ARTSEN ZONDER GRENZEN

a. Ga naar de website www.artsenzondergrenzen.nl en maak de volgende opdrachten.

- Wat doet Artsen zonder Grenzen? _____
- Geef drie voorbeelden van projecten _____

- Op welke manier kan jij Artsen zonder Grenzen steunen?

- Wat is de inhoud van dit lespakket? _____

b. Test je kennis over vluchtelingen op: <http://www.artsenzondergrenzen.nl/over-ons/jeugd/test-je-kennis.aspx>.

Wat is je score? _____

E HET RODE KRUIS

a. Ga naar de website www.rodekruis.nl en beantwoord de volgende vragen:

- Wat doet het Rode Kruis? _____
- Welke actie voert het Rode Kruis op dit moment uit? _____
- Ook in oorlogstijd zijn er regels. Waar zijn deze regels vastgelegd? _____
- Hoe helpt het Rode Kruis krijgsgevangenen? _____
- Welke informatie heeft het Rode Kruis voor scholen? _____

b. Nodig iemand van het Rode Kruis uit om bij jou in de klas te vertellen wat het Rode Kruis doet.
Bereid met elkaar vragen voor.

Achtergrondinformatie voor de docent

Hugo de Groot: een korte biografie

Hugo de Groot (1583-1645) werd op zijn vijftiende, het jaar waarin hij promoveerde, door de koning van Frankrijk het 'wonder van Nederland' genoemd. Bij het grote publiek is hij waarschijnlijk alleen bekend vanwege zijn spectaculaire ontsnapping uit Slot Loevestein, maar veel belangrijker was natuurlijk zijn werk voor het internationale recht. Zijn beroemdste boek *De iure belli ac pacis*, over het recht van oorlog en vrede, legde de basis voor het internationaal recht.

Godsdienstige twisten

In 1607 had Hugo de Groot het, samen met anderen, al voorspeld. Als er een bestand met Spanje zou komen, dan zouden er in de Nederlanden partijtwisten ontstaan. En zo geschiedde. Even na 1610 laaiden er godsdienstige twisten op die ook in de politiek werden uitgespeeld. Centraal in dit conflict stond de leer van de predestinatie, ofwel de Goddelijke voorbeschikking. Tegenover elkaar stonden de strenge Gomarus (Contra-Remonstranten) en de gematigde Arminius (Remonstranten). Hugo de Groot koos partij voor Arminius, of, vanuit zijn gezichtspunt gezien: het kamp van hen die voor tolerantie ijverden, en van mening waren dat de staat het hoogste gezag was, en dus boven de kerk stond. Dit was ook het standpunt van Van Oldenbarnevelt, die ook weigerde een nationale synode van staatswege bijeen te roepen, omdat daarin ongetwijfeld Arminius veroordeeld zou worden.

Prins Maurits tegenover Hugo de Groot

Van 1586 tot zijn dood in 1619 was Johan van Oldenbarnevelt landsadvocaat en raadpensionaris van de Staten van Holland. Een landsadvocaat was, formeel gezien, slechts een woordvoerder, maar omdat hij alle vergaderingen leidde en alle besluiten en uitgaande stukken via zijn hand gingen, bezat hij veel macht in de Republiek. Hij wist te bereiken dat niet de Raad van State, maar de Staten-Generaal het hoogste bestuursorgaan werd. Omdat Van Oldenbarnevelt zitting had in de Staten-Generaal, kon hij op deze manier zijn macht en invloed nog verder uitbreiden. In de praktijk kon niemand om hem heen.

Prins Maurits was tegenstander van een bestand met Spanje: het had hem veel macht, aanzien en buitgeld gekost.

Hij zag in de godsdiensttwisten een kans op het buitenspel zetten van de vredespartij. Maurits won de machtsstrijd en op 29 augustus 1618 werden Van Oldenbarnevelt en De Groot gevangengenomen. De eerste werd ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Een college van 24 rechters veroordeelde de remonstrant Hugo de Groot 'ter eeuwige gevangenis'. Aanvankelijk werd hij te Den Haag in hechtenis gehouden, maar op 5 juni 1619 werd hij overgebracht naar Slot Loevestein, toen een staatsgevangenis, later gevolgd door zijn vrouw Maria van Reigersberch en dienstmeisje Elsje van Houweningen.

Boekenkist

Hugo de Groot mocht in gevangenschap wel blijven studeren en schreef een *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid*. Daarvoor kreeg hij een kist boeken die soldaten bij een familie in Gorinchem ophaalden en wegbrachten. De boekenkist werd in het begin streng gecontroleerd, maar later verslaptte de controle. Dat bracht Maria na anderhalf jaar op een idee. Zij maande Hugo: "Kruip in die kist en zorg dat je er twee uur in kunt blijven zitten zonder geluid te maken". Ze liet hem avonden lang oefenen, telkens gedurende twee uur, de duur van de overtocht naar Gorinchem. De tijd begon te dringen, omdat het 12-jarig bestand met Spanje binnenkort afliep, waarna mogelijk de vluchtroutes minder veilig zouden zijn.

De ontsnapping

Op 22 maart 1621 ontsnapte Hugo uit Loevestein. Op deze dag was het jaarmarkt in Gorinchem. De gevangenisbaas was weg. Maria legde met Elsje de boeken in bed, zodat het net leek of Hugo weer eens ziek was. Met alleen zijn ondergoed en zijden kousen aan kroop hij in de kist. Elsje ging met de soldaten mee en hield de kist in de gaten. Rond 08:30 uur werd de kist naar de overkant van de Waal/Merwede gebracht. In Gorinchem kwam hij rond 10:00 uur aan. Rond 14:00 uur was hij verkleed als metselaar en vertrok hij richting het zuiden. Na een rit door het Land van Altena kwam hij 's avonds rond 22:00 uur aan in Waalwijk. Daar vertrok hij per postkoets naar Antwerpen. Van daar vertrok hij naar Parijs. In 1631 keerde hij terug naar Rotterdam, in de hoop dat hij zich weer in Holland kon vestigen.

slo

Zes jaar na de dood van Maurits was het politieke klimaat onder diens opvolger Frederik Hendrik veel milder geworden. Burgemeester van Berkel pleitte voor amnestie voor hem in de Staten van Holland. Ook de historicus en dichter P.C. Hooft, die tot de kring rond de stadhouder behoorde, deed een goed woordje. Maar Hugo de Groot zelf weigerde welk verzoek dan ook te richten tot de Staten of de prins. Hij was ervan overtuigd dat hij niets verkeers had gedaan! Het jaar daarop vaardigden de Staten een nieuw arrestatiebevel uit en moest hij opnieuw in ballingschap gaan.

De rechtvaardige oorlog volgens Walzer

Belangrijk thema in het werk van Hugo de Groot is het thema van de rechtvaardige oorlog. De Amerikaanse politicoloog Michael Walzer onderscheidt bijvoorbeeld in het Midden-Oosten vier oorlogen:

- de onrechtvaardige oorlog: Palestijnen voeren oorlog om de staat Israël te vernietigen
- de rechtvaardige oorlog: Palestijnen voeren oorlog om een eigen staat te stichten
- de rechtvaardige oorlog: Israël voert oorlog om staat en inwoners te verdedigen
- onrechtvaardige oorlog: Israël voert oorlog voor gebiedsuitbreiding

Walzer meent dat het van groot belang is onderscheid te maken tussen soldaten en burgers (non-combattanten). Noncombattanten mogen niet dezelfde risico's lopen als burgers. Om die reden keert hij zich fel tegen terrorisme. De Amerikaanse regering noemt de oorlog tegen het terrorisme een verdedigingsoorlog en daarmee een rechtvaardige oorlog. De inval in Irak was, volgens de Amerikaanse propaganda, een humanitaire interventie. Walzer heeft gemengde gevoelens bij humanitaire interventies. Hoewel hij interventies, zoals die in Uganda, niet veroordeelt, moet je er volgens hem in eerste instantie toch vanuit gaan dat landen en hun bevolking in staat zijn hun eigen boontjes te doppen. Begrippen als nationale soevereiniteit en territoriale onschendbaarheid wil hij niet zomaar terzijde schuiven. Volken moeten zelf bepalen of en wanneer zij in opstand komen tegen slechte leiders. Het is uitermate moeilijk te bepalen wanneer buitenstaanders in een land mogen (en misschien zelfs wel moeten) ingrijpen.

Oorlog tegen terrorisme volgens Fotion

Nick Fotion meent dat het door de opkomst van het terrorisme nodig is onderscheid te maken tussen *just war theory regular* en *just war theory nonregular*. De laatste oorlog heeft betrekking op oorlog tegen het terrorisme. Een reguliere, gerechtvaardigde oorlog wordt in de regel gevoerd op grond van een rechtvaardige (oor)zaak, het *ius ad bellum*, zoals zelfverdediging. In Irak was daarvan geen sprake. Als een oorlog eenmaal is begonnen dan moeten middelen proportioneel zijn, het *ius in bello*. Als de oorlog beëindigd is, moet een zekere mate van recht worden gedaan aan de verslagen tegenstander, het *ius post bellum*. In de Vrede van Versailles is dit onvoldoende gebeurd met wraakgevoelens als gevolg. In de strijd tegen het terrorisme is er geen sprake van een symmetrische situatie, van twee staten (of groepen van staten) die tegen over elkaar staan. Er is een asymmetrische situatie van een staat (of staten) tegenover een irreguliere groep rebellen die in de aanval gaat. Een groep die vaak moeilijk te identificeren is.

Filmpjes over Hugo de Groot 1583-1645

- [Hugo de Groot](#)
- [Het leven van Hugo de Groot](#)
- [Hugo de Groot, opgesloten in Slot Loevestein](#)
- [Hugo de Groot \(Kaaskoppen en Waterlanders\)](#)
- [Hugo de Groot](#)

Websites

- http://nl.wikipedia.org/wiki/Hugo_de_Groot
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Ontsnapping_van_Hugo_de_Groot
- www.baarledigitaal.org/HugodeGroot.php
- www.schooltv.nl/vroegerenzo/pagina.jsp?nr=vz_werkstuk&wsnr=766049
- www.ru.nl/ahc/vg/html/vg000082.htm
- www.cultuurwijs.nl/cultuurwijs.nl/cultuurwijs.nl/i001061.html
- www.slotloevestein.nl/

slo